Lausunto Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan sivistys- ja tiedejaostolle

Kokemukset pienten lasten kehotunnekasvatuksesta hyvinvoinnin edistämisessä

Lastenpsykiatri, nuorisolääkäri, asiantuntijalääkäri Raisa Cacciatore

Lähtökohdat tiivistetysti

Kehotunnekasvatuksella tarkoitetaan pienten lasten seksuaali- ja turvataitokasvatusta (kohta 2).

Kehotunnekasvatuksen perustana ovat varhaiskasvatuslaki, varhaiskasvatussuunnitelma, perusopetuksen opetussuunnitelma ja WHO:n seksuaalikasvatuksen sisältösuositukset (kohta 1).

Väestöliitto on lasten turvallisen kasvun tukemiseksi tutkinut, kehittänyt ja toteuttanut kehotunnekasvatusta vuodesta 2000 lähtien (kohta 4).

Kehotunnekasvatuksen vaikutuksesta lasten hyvinvointiin on eniten kokemusta varhaiskasvatuksen, esi- ja alkuopetuksen henkilöstöllä sekä lasten vanhemmilla, jotka pääsevät läheltä seuraamaan lasten arkea. Väestöliitossa seuraamme lasten, perheiden ja henkilöstön hyvinvointia säännöllisillä kohtaamisilla ja kyselyillä. Seurantatuloksia on kuvattu kohdassa 5.

Lisäksi liitteenä on tämän päivän arviot kehotunnekasvatuksesta lasten hyvinvoinnin lisäämisessä kolmen pilottipäiväkodin johtajalta (kohdat 6-8) sekä HUS Lasten ja nuorten oikeuspsykologisen tutkimuskeskuksen ja Barnahus-hankkeen asiantuntijalta, psykologi Sini Vehkaojalta (kohta 9). Heillä on vuosien kokemus ja näkemys kehotunnekasvatuksen toteuttamisesta arjessa, lasten ikätasoisesta hyvinvoinnista ja nykyelinympäristön haasteista.

Näitä tarkennetaan myöhemmin tässä esityksessä.

Kehotunnekasvatuksen koulutukselle on suuri tarve. Se tulisi mainita velvoittavassa varhaiskasvatuksen sisältösuunnitelmassa ja koulutusta pitäisi olla tarjolla maksutta henkilöstölle työajalla. Väestöliitossa meillä on valmis henkilöstö, kokemus ja materiaalit, jos saamme siihen rahoituksen.

1. Hyvinvoinnin lisääminen Väestöliiton kehotunnekasvatuksessa

Hyvinvointi ja turvallisuus ovat terveen kasvun ja kehityksen sekä oppimisen perusta. Lasten tunne- ja sosiaaliset taidot sekä toimivat vertaissuhteet lisäävät hyvinvointia ja osallisuuden kokemuksia sekä ehkäisevät myöhempiä ongelmia. Näiden edistämiseen kehotunnekasvatus keskittyy painottaen myönteistä vahvistamista ja lapsilähtöisyyttä.
Myös varhaiskasvatuslain, varhaiskasvatussuunnitelman, perusopetuksen opetussuunnitelmassa painotetaan vahvasti tavoitetta edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua,

terveyttä ja hyvinvointia. Kehotunnekasvatuksessa tavoittelemme tätä tukemalla ja suojaamalla lapsuuden ikätasoista, laaja-alaista seksuaalisuutta (WHO 2006, s.10 ja WHO 2010, s. 16).

- Vahvistetaan myönteisyyttä ja lasten vahvuuksia.
- Vahvistetaan lapsen itsetuntoa, sosiaalisia, tunne- ja turvataitoja, jotta lapsi oppii suojaamaan ja kunnioittaa itseään ja muita.
- Vahvistetaan kehonkuvaa, kehoitsetuntoa. Myönteinen käsitys itsestä, kehon kaikista paikoista ja omista kyvyistä suojaa ja tukee lasta.
- Vahvistetaan aikuisten kykyä puhua asiallisesti aiemmin vaietusta terveysalueesta.
- Vahvistetaan vanhempien ja varhaiskasvatuksen yhteistä linjaa.

Hyvinvoinnin edistäminen Väestöliiton kehotunnekasvatuksessa on suunnitelmallista. Se perustuu a) WHO:n suosituksiin ja b) Timo Hämäläisen Arjen hyvinvointi -malliin (Keho, tunne ja turva, STEA 2019-2021, hankesuunnitelma 2018). Jotta hyvinvoinnin edistäminen toteutuisi ensisijaisena arvona, konsultoimme henkilökohtaisesti Suomen yhtä tärkeintä hyvinvointiasiantuntijaa, PhD., dos, Sitran johtava asiantuntija Timo Hämäläistä 4.3.2019.

a) WHO:n suositukset

Olen mukana WHO:n eurooppalaisessa asiantuntijaryhmässä, joka on laatinut WHO:n seksuaalikasvatuksen Standardit Eurooppaan. WHO:n mukaan lapsen seksuaalisuus ja seksuaalikasvatus on laaja-alaista:

> *Seksuaalikasvatus on myös osa yleisempää kasvatusta ja vaikuttaa siten lapsen persoonallisuuden kehittymiseen. Sen ennaltaehkäisevä luonne auttaa ehkäisemään seksuaalisuuteen liittyviä haittavaikutuksia, mutta voi myös parantaa elämänlaatua, terveyttä ja hyvinvointia. Tällä tavoin seksuaalikasvatus auttaa parantamaan terveyttä yleisellä tasolla. (WHO 2010, s.3)*

Seksuaalisuus on ominaisuus, joka on ihmisessä ikätasoisesti koko elämänkaaren ajan (WHO 2006, s.10 ja WHO 2010, s. 16). Lapsuudessa se on utelias, iloinen, ihmettelevä ja avoin asenne omaan ja toisten kehoon; omien oikeuksien, normien ja turvataitojen opettelua; kosketuksen ja mielihyvän kokemuksiin tutustumista; tunnetaitojen harjoittelua ja ihastumisia; omasta kehosta huolehtimisen ja hallinnan opettelua. Siihen kuuluvat ikätasoiset tieto, taito ja myönteinen asenne (WHO 2010).

b) Hämäläisen hyvinvointi -malli

Arjen hyvinvointi on tasapainoa. Riittävä liikunta, terveellinen ravinto, sosiaaliset taidot ja ystävät, turvalliset tukiverkostot, rakastava perhe, harrastukset, aikuisten verkosto ovat tärkeitä. Yhä enemmän lasta on suojattava aikuismaailman stressiltä, suorituspaineilta, ulkonäköpaineilta, sekä vahvistettava lasten innostusta, elämäniloa, myönteistä kehonkuvaa ja luottamusta. Kiusaaminen ja kiusatuksi tuleminen tarkoittavat lapsen kokemaa väkivaltaa, jolla voi olla tuhoisat seuraukset, joten se on ennaltaehkäistävä.

PhD., dos, johtava asiantuntija (Sitra) Timo Hämäläisen Arjen hyvinvoinnin tekijät-mallin mukaan hyvinvointia edistävät toimivan arjen jälkeen Koherenssin tunne ja Maslowin tarpeet (punainen nuoli). Tästä on johdettu kehotunnekasvatuksen hyvinvoinnin sisällöt (Well-being and beyond 2014, Key determinants of well-being in everyday life sekä Hämäläisen henkilökohtainen kuuleminen):

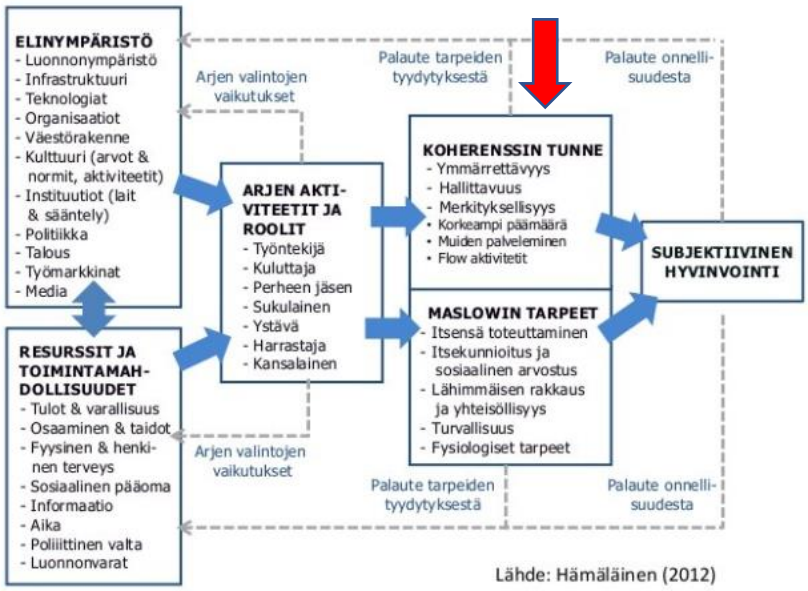

Lähde: Hämäläinen (2012)

2. Mitä on kehotunnekasvatus?

Kehotunnekasvatus on pienten lasten seksuaali- ja turvataitokasvatusta. Se on laaja lapsen hyvinvointiin tähtäävä kokonaisuus, ikätasoinen osa terveyskasvatusta. Kehotunnekasvatus sisältää lapsen tasoista tietoa etenkin kehosta, tunteista ja oikeuksista. Se toteuttaa varhaiskasvatussuunnitelman, esi- ja alkuopetuksen ohjeita ja Lasten oikeuksien sopimusta: Lapsen edun ensisijaisuus (3 artikla); Syrjimättömyys (2 artikla); Lapsen näkemysten; kunnioittaminen, oikeus tulla kuulluksi (12 artikla); Oikeus ilmaista vapaasti mielipiteensä sekä hakea, vastaanottaa ja levittää kaikenlaisia tietoja ja ajatuksia (13 artikla); Valtioilla on velvollisuus ryhtyä koulutuksellisiin toimiin suojellakseen lasta seksuaaliselta hyväksikäytöltä (19 artikla).

Etenkin turvallisuuden takia kehotunnekasvatus on tärkeää aloittaa varhain. Turvallisen aikuisen avatessa keskustelua lasten kanssa, lapset saavat sanoja, mallin miten puhua näistä asioista sekä tiedon että voivat kysyä ja kertoa asioista, joita näkevät, kokevat ja kuulevat. Puhumattomuuden ja häpeän tabua ei siirretä tuleville sukupolville. Lapset saavat myös tietoa ja harjoitusta omista ja muiden oikeuksista ja turvataidoista. Kehotunnekasvatus tukee lasten itsetuntoa, sillä myönteinen kuva monenlaisuudesta ja omasta kehosta ja sen suojaamisesta auttavat median paineissa. Se auttaa lasta kasvamaan ehjäksi, onnelliseksi ja pärjääväksi omaksi itsekseen monella tavalla.

3. Miten Väestöliitto ohjaa hyvinvoinnin tukeen kehotunnekasvatuksessa

- Lasten hyvinvointikasvatus (3,5min)
- Lapsen seksuaaliterveys ja hyvinvointi (4min)
- Vaestoliitto.fi/kehotunnekasvatus: Hyvinvointi:

Hyvinvoiva lapsi:

- Tietää asialliset sanat ja normit kehon intiimipaikoille ja lisääntymiselle
- Voi kysyä vapaasti kysymyksiä
- Tuntee tärkeimmät turvataidot ja osaa käyttää niitä
- Osaa suojata yksityisyyttään ja antaa sitä myös muille
- Osaa hakea ja saa fyysistä läheisyyttä ja hellyyttä sitä halutessaan
- Osaa toimia ja saa iloa ystävyyssuhteissaan
- Osaa hakea apua liittyen omaan seksuaaliterveyteen
- Kokee olevansa ja on turvassa
- Kokee iloa ja ylpeyttä omasta kehostaan, tunteistaan ja ajatuksistaan
- Voi ilmaista niin ihastuksen tunteita kuin kielteisiä tunteita

    - Ei kohtaa seksuaalisen häirinnän ja väkivallan kokemuksia
- Pisarapuuttuminen edistämään (seksuaalisen, kehoon kohdistuvan) häirinnän, kiusaamisen ja väkivallan ehkäisyä ja sosioemotionaalisia taitoja.
  Kehitimme Pisarapuuttumisen, koska ennaltaehkäisemisen mallit puuttuvat kiusaamisesta ja häirinnästä. Nykymallit puuttuvat prosessiin vasta siinä vaiheessa, kun kiusaaja ja kiusattu voidaan määritellä. Pienillä lapsilla häiritsevä tai loukkaava toiminta ei yleensä ole tarkoituksellista. Se on epäreilua vallankäyttöä, mutta usein satunnaista, huomaamatonta ja tiedostamatonta eli pisaroita. Kysyimme kansallisessa kyselyssämme varhaiskasvatuksen henkilöstöltä seksuaalissävytteisestä kiusaamisesta (2013, N=507). Yli puolet vastaajista ei ollut saanut lainkaan turvataito-opetusta koulutuksessaan. Lisäksi 29% työpaikalta puuttuivat ohjeet, miten seksuaalissävytteiseen kiusaamiseen puututaan. Kuitenkin yksi kymmenestä totesi, että omassa lapsiryhmässä sitä esiintyy.

  Lasten turvallisuus on ensisijaista hyvinvoinnille ja myös OKM:n 1/2021 julkaisema uusi toimenpideohjelma kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ennaltaehkäisemiseksi varhaiskasvatuksessa, kouluissa ja oppilaitoksissa käsittää 14 kohtaa, joista ensimmäinen on varhaiskasvatuksen tunne- ja sosiaaliset taidot. Myös Väkivallaton lapsuus toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä (Valtioneuvosto/THL 2019) **suosittaa kehotunnekasvatusta varhaiskasvatukseen**. Etenkin seksuaalinen häirintä nousee esiin kouluterveyskyselyssä 2021 nuorilla ja lapsilla. 50% Suomen 14-15-vuotiaista ja 10% 10-11-vuotiaista tytöistä on valtava lapsijoukko. Ennaltaehkäisyä tarvitaan varhain.

  Kehitimme Pisarapuuttumisen akatemiatutkija Tuija Huukin (Oulun yliopisto) kanssa. Hän on tutkinut seksuaalisuuteen ja sukupuoleen liittyvää häirintää alakoulussa. Se on yksinkertainen neljän kohdan malli, helppo, rohkaiseva ja systemaattinen liveharjoittelu, joka ei leimaa tai syyllistä ketään ja toimii myös erityislapsilla. Olemme lähettämässä mallin Karvin kansalliseen arviointiin nyt loppuvuodesta.

  Varhaiskasvatuksen, esi- ja alkuopetuksen henkilöstön palautetta Pisarapuuttumisesta lasten hyvinvoinnille:
  - Lukuvuoden alussa kakkosluokkalaisten kanssa tuntui, että puututtavaa oli koko ajan. Muutaman kuukauden jälkeen tämä jatkuva puuttuminen alkoi tuottaa hedelmää ja puututtavia tilanteita on nyt runsaan puolen vuoden jälkeen jo paljon vähemmän. Ilahduttavasti huomaa myös lasten tuottavan ”puuttumispuhetta” itse itselleen ja toimivia toisenlaisia käytösmalleja. Lasten tietäessä, että pienetkin väärät teot otetaan käsittelyyn ja niistä keskustellaan, loukkaava käytös ja toiminta vähenee. Koen, että lasten keskinäiseen seksuaaliseen häirintään ja nimittelyyn puuttuminen Pisarapuuttumis-mallilla on toimivaa. Koen äärimmäisen tärkeänä sen, että aikuinen on sinut seksuaalisuuteen liittyvien käsitteiden kanssa eikä häpeä tai hämmennys estä puuttumista. On tärkeää sanoittaa ja auttaa lasta sanoittamaan tekojaan. Vain silloin on mahdollista oppia uudenlaisia toimintamalleja.
  - Olen äärettömän tyytyväinen tähän työkaluun. Se oikeasti toimii lasten kanssa. Lapset oppivat tunnistamaan loukkaavan käytöksen, kun siitä puhutaan. Voi olla, että joku lapsi ei ole edes tajunnut, että on loukannut toista. On mahtavaa saada keinoja kiusaamisen ja häirinnän ennaltaehkäisyyn. Pisarapuuttuminen on ollut yksi tämän koulutuksen helmi omaan työhöni.
  - Mitä enemmän pisarapuuttumista käyttää, sitä paremmin lapset osaavat siihen reagoida, ja hakea ratkaisuja yhdessä. Näin saamme yhteyden lapsiin, kun pysäytetään lapset miettimään yhdessä, niin ettei syyllistä ole.

4. Väestöliiton kehotunnekasvatushankkeet

Vauvasta naperoiseksi vihkonen (Väestöliitto) ja Seksuaalisuuden portaat (OPH opetuspaketti kouluille) - Julkaisut vuonna 2000 kehotunnekasvatuksen tueksi

Pusuhippaa ja haikaravauvoja – totta ja tarua päiväkotien ja kotien arjesta

- Kansalliset kyselytutkimukset pienten lasten seksuaalisuudesta ja seksuaalikasvatuksesta 2013, ja 2014, n>1100

Alli Paasikiven säätiön tukema koulutus kehotunnekasvatuksesta 2015

- julkaistiin 2017 WHO:n ”Training matters: A framework for core competencies of sexuality educators” maaesimerkkinä s.42-3. 'Finland: sexuality education for children – participatory training for professionals dealing with 0-6-year –olds in daycare and health services.'

Keho, tunne, turva (2019 – 2021) STEA

- Tavoitellaan varhaiskasvattajien osaamisen paranemista ja kielteisten tunteiden vähenemistä Helsingissä ja Riihimäellä, 3 päiväkotia, >60 ammattilaista.
- Koulutetaan, kehitetään malleja ja materiaaleja, osallistetaan vanhemmat ja lapset
- Seurataan lapsivaikutuksia

Keho on leikki 1 (2019 – 2020) OPH

- Koulutukset varhaiskasvattajille ja alkuopettajille Kittilä, Inari ja verkossa
- Väestöliiton kehotunnekasvattajan pätevyys (10 op)
- Tavoitteena mm. turvataitojen lisääminen ja häirinnän ehkäisy

Keho on leikki 2 (2020 – 2021) OPH

- Verkkokoulutukset varhaiskasvattajille ja alkuopettajille 0-10 op
- 5 eri syventävää teemaa: Puheeksi ottaminen; Sukupuoleen ja kulttuuriin kasvaminen; Kehoitsetunto; Mikä on tavallista tai huolestuttavaa käytöstä? Turvataidot ja media.

Hankkeissa teemme systemaattista arviointia mm. lapsivaikutuksista; Lisäksi kolme opiskelijaa LAB Ammattikorkeakoulusta tekevät opinnäytetyönsä lasten osallistamisesta kehotunnekasvatus-hankkeessamme. Lasten tietotason tutkimuksen on tehnyt kaksi psykologian opiskelijaa pro gradu työnään (HY). Olemme jo kouluttaneet noin 1000 ammattilaista ja satoja vanhempia; Jopa 76 ammattilaista on suorittanut 10 op:n Väestöliiton kehotunnekasvattajan halutun tutkinnon ja pystyy myös ohjaamaan työyhteisöään.

5. Tulokset hankkeistamme pienten lasten kehotunnekasvatuksesta hyvinvoinnin edistämisessä

a) Lapsivaikutusten arviointi Keho, tunne ja turva -hankkeessa

Olemme arvioineet kehotunnekasvatuksen lapsivaikutuksia systemaattisesti kolmen vuoden ajan (2019-2021) useilta tahoilta. Suunnitteluvaiheessa konsultoitiin MLL asiantuntija Esa Iivosta (8.4.19). Seurattiin vaikutusta a) lasten koettuun hyvinvointiin sekä b) lasten tietotasoon 1) ennakkoarviointina ennen hanketta, 2) prosessiarviointina hankkeen yhteydessä ja 3)jälkiarviointina. Näin taataan lapsilähtöinen, ikä- ja kehitystasoon sopiva, lapsinäkökulman huomioiva sisältö (Keho, tunne ja turva, STEA 2019-2021, hankesuunnitelma 2018).

Päiväkotien henkilöstö suhtautui kehotunnekasvatuksen vaikutuksiin alusta asti erittäin myönteisesti.
Henkilöstön ennakkoarviointi odotetuista lapsivaikutuksista 9/2019:

- Kyky puhua ja kysyä lisääntyy, kun ei ole kyse mistään kielletystä aiheesta vaan ihan tavallisista asioista.
- Käsitys itsemääräämisoikeudesta ja turvallisuuden tunne vahvistuu.
- Tietoisuus omasta kehosta lisääntyy, lapset oppivat asettamaan turvarajoja.

- Kyky suojata, tuntea ja arvostaa omaa kehoa.
- Uskon että lapset pystyvät paremmin ymmärtämään toisen lapsen rajat esim. mihin saa koskea.

Myös yhteistyökumppanit suhtautuivat kehotunnekasvatuksen vaikutuksiin myönteisin odotuksin. Koko hankkeen ajan rinnallamme ovat toimineet mm. Varhaiskasvatuksen Opettajien Liitto (VOL), Suomen lähi- ja perushoitajaliitto SuPer, Kehitysvammaliitto, SamiSoster ry ja Barnahus-hanke. Olemme yhdessä heidän ja muiden yhteistyötahojemme kanssa laatineet mm. kaksi lausuntoa: kehotunnekasvatuksen saamiseksi velvoittavaksi sekä henkilöstön oikeudesta saada kehotunnekasvatuksen koulutusta työajalla.

Yhteistyökumppaneiden vastaukset odotuksista kehotunnekasvatuksen vaikutuksista 8/2019:

- **Jaana Lahdenperä-Laine, Varhaiskasvatuksen ja viestinnän asiantuntija, Varhaiskasvatuksen Opettajien Liitto (VOL):**
- Lapset oppivat myönteisellä tavalla asettamaan rajat oman kehon ja ”reviirin suhteen.
- Lapset oppivat, että aikuiselta voi kysyä/kertoa hämmentäviltä/pelottavista tuntuvista asioista.
- Lapset oppivat tarkastelemaan/kyseenalaistamaan median ja kulttuurin tarjoamia kuvia tytöistä ja pojista. Vahvistamaan sitä, mitä itse haluaa olla, ei vain mitä ympäristö odottaa. (sukupuolisensitiivisyys).
- **Silja Paavola, Puheenjohtaja, Suomen lähi- ja perushoitajaliitto SuPer:**
- Jos kasvattajat osaavat puhua ja kertoa asioista lapsen tasolle sopivalla tavalla, niin homma etenee hyvin. Eli lapsi oppii jo pienenä, että esim. uteliaisuus toisia kohtaan on normaalia, mutta pakottaminen mihin vaan on kiellettyä.
- Tämä tulee hyvin esille mm. ”vessaleikeissä”, joita varmasti tekevät. Tätä ei pidä kasvattajan pitää outona ilmiönä, vaan normaalina uteliaisuutena ja kertoa mikä ero on pojilla ja tytöillä.
- Itseasiassa nyt kun oikein mietin, niin on hyvin vaikea kirjoittaa lyhyesti, mitä tämä oikeasti tarkoittaa tekoina, ja millaisia ohjeita pitää tehdä. Kysymys on myös siitä, miten lapsen perhe asioita käsittelee ja mitä heidän mielestä tarkoittaa; lasta pitää suojella sukupuoliasioista.
- **Sami Älli, Saavutettavuusyksikön johtaja, (Papunet, Selkokeskus ja Tikoteekki), Kehitysvammaliitto:**
- Parempi ymmärrys omasta kehosta ja luontevampi suhtautuminen siihen tekee monista nuoruuteen liittyvistä asioista luonnollisempia ja tarve purkaa (mahdollista) ahdistuneisuutta kiusaamalla vähenee.
- Internetistä ja sen sisällöistä puhutaan vieläkin paljon. On helppoa olettaa, että kehotunnekasvatus auttaa suhtautumaan ja käsittelemään seksuaalissävytteistä materiaaliin paremmin.
- Voisi ajatella, että nuoret tämän materiaalin kautta oppivat paremmin ymmärtämään sitä, mitä on järkevää tehdä kumppanin kanssa (esim. murrosikä). Siis mikä on itselle hyväksi ja mistä kannattaa kieltäytyä. Ja siis myös, että mistä on oikeus kieltäytyä.
- **Taina Laajasalo, PsT, Oikeuspsykologian dosentti, johtava asiantuntija Lapset, nuoret ja perheet, THL:**
- Hankkeessa kehitettävä toiminta tulee lisäämään lasten psyykkistä hyvinvointia laaja-alaisesti (itsetunto, turvataidot, sosiaaliset taidot, kehokuva) ja vaikuttaa tätä kautta myös kokonaisten lapsiryhmien toimintaan ja dynamiikkaan.
- Pitkällä tähtäimellä tulevan hankeen kehittämät toimintamallit todennäköisesti vähentävät lapsiin kohdistuvaa (seksuaali)väkivaltaa yleisesti ja lisäävät väkivallan ilmituloa, vähentäen näin piilorikollisuuden osuutta ja lisäten tarvittavaa hoitoa ja tukea saavien lasten osuutta.

- Hankkeessa pyritään vaikuttamaan sellaisiin riski- ja suojatekijöihin, joilla tutkimusten mukaan voi olla vaikutusta mm. kiusaamisen, syömishäiriöiden tai itsetuhoisuuden ilmenemiseen. Näin ollen lapsivaikutuksia voi näkyä myöhemmin myös näillä alueilla.

Kolmevuotisen kehotunnekasvatus-hankkeen alettua palaute kehotunnekasvatuksen vaikutuksista lasten ja perheiden hyvinvointiin on ollut vahvasti myönteistä. Erityisesti on nostettu esiin avoin puhe, lasten taito vaatia ja kunnioittaa koskemattomuutta ja myönteinen kehoitsetunto, suhde kehoon. Hankepäiväkotimme Riihimäellä ja Helsingissä valittiin siten että perheissä erityisen paljon maahanmuuttajataustaisia.

Henkilöstön arvio lasten hyvinvoinnista hankkeen toimittua vasta muutaman kuukauden 11/2019:

- Koko ilmapiiri on muuttunut. On hyväksyttävää puhua omasta kehosta, sen osista ja kaikesta itseen liittyvästä. Se on suurin oivallus sekä lapsille että aikuisille.
- Koko ryhmän hyvinvointi on tämän myötä parantunut. Lapset ovat oppineet toisistaan ja itsestään enemmän. On helpompi olla. Se on toki kaiken kasvatuksen tulosta, mutta meillä on nyt yhteinen suunnitelma ja yhteisiä asioita, joita tuomme esiin viikoittain tai päivittäin. Se lisää koko ajan lasten hyvinvointia keskenään sekä luottamusta aikuiseen. Kun lapsella on hyvä ja turvallinen olla meidän kanssamme, se tasapainottaa myös ryhmässä olemista.
- Muutos on lapsille hyvä: mistä tahansa asioista voi puhua ja voi turvautua aikuiseen ja luottaa siihen, että niin saa tehdä.
- Puhumattomuus kehon osista ja tabu on purettu.
- Näistä asioista puhuminen ja kehon osien mainitseminen tai pissan, kakan mainitseminen on lisääntynyt. Siitä tulee tavallista: meidän ei tarvitse kieltää eikä paheksua niistä puhumista. Se on tuonut lapsille mahdollisuuden puhua, mutta nämä ovat yhtä tavallisia asioita kuin mikä tahansa muu kuten syöminen.
- Meidänkin suhtautumisemme on muuttunut, kulttuuri on muuttunut. Lapset tuovat näitä aiheita esille ja me vastaamme niihin eri tavalla kuin ennen. Niistä puhutaan enemmän, mutta puhe ei ole muuttunut häiritseväksi tai liialliseksi.
- Osataan pitää omia rajoja.
- Selkeä muutos lasten oikeuksissa. Entistä useammin huomataan, että lapset tietävät, mitä pitää tehdä. Jos joku tulee häiritsemään, osaavat sanoa: Ei, en halua, en tykkää.
- Sosiaaliset taidot ovat parantuneet. Leikkitilanteissa osataan kysyä, voinko tulla leikkiin, tai sanoa: ”*Et voi tulla leikkiin, et saa, en halua”.* Sekä kysyminen saanko tulla mukaan, haluaisin tulla mukaan sinun leikkiisi, että vastaaminen *”okei, saat”* tai *”en halua”.*
- On koettu tosi tärkeäksi. Se on yksi pohja koko tässä meidän pedagogiikassa, se on yksi kaistale joka tulee läpi monessa asiassa.

Henkilöstön kommentteja lapsivaikutuksista hankkeen alkupuolella, kysely 2/2020

- Pienetkin lapset osaavat nimetä tai ainakin näyttää kehonosia, lapset suhtautuvat positiivisen uteliaasti omaan ja toisten kehoon.
- Lapset osaavat/uskaltavat ilmaista kaikkia tunteita ja ottaa aikuisilta ja myös toisiltaan vastaan hyvää ja positiivista läheisyyttä ja kosketusta.
- Lapset osaavat myös sanoa ei, kun eivät halua reviirilleen tai tykkää kosketuksesta.
- Turvataidot näkyvät jokapäiväisessä lasten toiminnassa, vaikka he tarvitsevatkin osittain aikuisten tukea.
- Turvataitojen lisääntyminen.
- Tietoisuus omasta arvokkaasta kehosta on lisääntynyt. ”En halua” ja käsi merkkinä, että stop. Lapset käyttävät jo aika hyvin.
- Hankkeen myötä lasten puheessa, niin keskinäisissä kuin aikuisten kanssa jutteluissa on enemmän kehoon liittyviä asioita.

- Toivon että lapset oppivat pitämään omista oikeuksistaan kiinni jo pienenä, niin hyvällä tuurille säästyisimme useilta surullisilta tarinoilta tulevaisuudessa.
- Lapset ovat oppineen nimeämään omaa kehoaan, tunteitaan ja tunnistamaan niitä.
- Myös hihittelyt intiimialueista on jäänyt taaemmalle ja lasten mielestä kaikki paikat ovat aivan yhtä tärkeitä.
- Lapset uskaltavat ehkä puhua asioista avoimemmin myös aikuisten kanssa, vaikkakin joistain asioista puhuminen aiheuttaa vielä huvittuneisuutta lapsissa.
- Lapset ovat hyvin kiinnostuneita aiheesta.
- Keskustelut aiheesta ovat mielenkiintoisia.
- Kun asia on tullut meille tutummaksi materiaalin kautta niin lapset ovat alkaneet ottaa asian luonnollisemmin, ilman suurempaa tunnepurkauksia puoleen ja toiseen.
- Vanhemmat ovat sanoneet ottaneensa esim. turvataitoja puheeksi perheen muiden lasten kanssa.
- Vanhemmat tiedostavat, että eivät itse ole saaneet ko. kasvatusta ja arvostavat sitä nyt, että omat lapset saavat tietoa ja taitoa. Mm. peppu, pissa ja kakka jutut on lisääntyneet lasten leikeissä ja puheissa.
- Ehkä myös aremmat lapset osallistuvat näihin puheisiin herkemmin.
- Ihmisten erilaisuuksiin lapset tuntuvat kiinnittävän enemmän huomiota ja kyselevät siihen liittyen.
- Vanhemmat kertovat, että lapset kyselevät käsitellyistä aiheista.

Vanhempien kyselyssä ennen kehotunnekasvatuksen aloitusta oli sekä epäröivää pohdintaa että myönteistä kehotunnekasvatuksesta. Kukaan ei kieltäytynyt osallistumasta. Vanhemmille järjestettiin säännöllisiä vanhempainiltoja ja myöhemmin verkkokohtaamisia. Hankkeen kuluessa osa ei nähnyt mitään vaikutuksia, osa havaitsi niitä, kukaan ei ollut kielteinen.

Vanhempien kommentteja kehotunnekasvatuksen lapsivaikutuksista väli- ja loppukyselyistä 2020-21

- Hän on puhunut enemmän kehostaan ja ruumiinosista ja vaikuttaa myös osaavan turvataidot.
- Lapsi on enemmän tietoinen mikä itsessä on sellaista aluetta, mihin muut ei saa koskea.
- Ei muutosta. Ei tietoa mitä eskarissa olisi tehty. Kotona luontevasti puhutaan.
- Päiväkodissa on selvästi käsitelty aihetta, vaikka olemme kyllä aina puhuneet asioista myös kotona ja lukeneet kirjoja. Toki keho ja kehollisuus juuri kuusivuotiasta kiinnostaa muutenkin! Hänestä on esim. tullut entistäkin tietoisempi omista yksityisistä alueistaan, hän kyselee kotona hyviä kysymyksiä aiheesta ja tuntee myös muiden rajat.
- Aiheesta puhuminen on helppoa.
- Nimeää aiempaa enemmän kehonosia ja kun olen kertonut turvataidoista, hän on sanonut, että kyllä tietää ja on juteltu päiväkodissa.
- Aina voi kieltäytyä, sekä itse että toiset. Miten toimia, kun kosketus tuntuu epämukavalta. Uikkarisääntö. Kaikkien erilaisuuden ja yksityisyyden kunnioittaminen on lisääntynyt.
- Lapsi tietää, mihin ei saa toisia koskea koska ne ovat yksityisalueita.
- Tiedämme nyt uimapukurajat: mikä jää sisälle, ei kuulu koskea.
- Uskaltaa rohkeasti puhua kehon osista.
- Uimapukualueet ja kertominen aikuiselle, jos toinen koskettaa väärin.
- Ymmärtää omia tunteita. esim. tiedostaa, jos on vihainen.
- Oma alue on tullut tutuksi, lapsi tietää, että miten toimia.
- Hirveästi en ole havainnut mitään, mutta keskusteluissa huomaa välillä, että varsinkin kuusivuotiaalla on aiempaa parempi käsitys monesta asiasta. Vaikea silti arvioida, mikä liittyy suoraan projektiin ja mikä eskari-ikäisen nopeaan kehitykseen ja tiedonjanoon ihan luonnostaan.

b) OPH2 10op sekä STEA:n kolmivuotisen hankkeen loppuraporteista varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen henkilöstön kommentteja 2021

- Hieno kokonaisuus! Kerrassaan mahtava. Kunpa ihan kaikki lasten kanssa tekemisissä olevat, niin opettajat, että hoitajat kuin vanhemmatkin kävisivät tämän koulutuksen läpi!
- Vastaavanlainen kurssi pitäisi olla pakollisena kaikille lasten kanssa työskenteleville ja ammattiin valmistuville.
- Oma asenteeni on monelta osin päivittynyt. Ennen hieman arasta aiheesta on koulutuksen myötä tullut aihe muiden joukossa.
- Olen saanut uuden tiedon kautta paljon lisää ymmärrystä lasten käytökseen, tarpeisiin ja tunnekuohuihin kuten omiinikin ja sitä kautta hyväksyn ja sallin ja ymmärrän enemmän tunteita ja osaan olla entistä sensitiivisempi.
- Lisännyt työmotivaatiota, on ollut hienoa nähdä kuinka innokkaasti lapset ovat mukana tässä.
- Suhde lapsiin on parantunut.
- Lapset ovat tulleet avoimemmiksi, lähestyvät kaikissa asioissa entistä enemmän.
- Lapsi uskaltaa ja osaa kysyä ja keskustella aiheeseen liittyvistä asioista.
- Lapsille välittynyt tunne, että he ja heidän kehonsa on ok juuri sellaisena, kun on.
- EI ja lopeta tulee vahvemmin eli oman puolensa pitäminen on lisääntyneet.
- Lapset ymmärtävät paremmin miksi ei saa toista koskettaa.
- Tunteista on helpompi puhua.
- Lasten kehoitsetunto ja omien ja toisten rajojen tunteminen ja kunnioittaminen on parantunut.
- Hanke auttanut lapsia ymmärtämään omaan kehoon liittyviä asioita.
- Tuntuu hienolta antaa lapselle tällaisia eväitä elämään ja koen todella arvokkaaksi aloittaa näiden merkittävien asioiden käsittely varhain.
- Ensin tuntui, että en osaa enkä tiedä opinko mitään. Onko tämä tarpeellista ja miten edes onnistumme tässä. Asenne on muuttunut myönteisemmäksi mitä pidemmälle hanke on edennyt.

6. Kokemukset pienten lasten kehotunnekasvatuksesta hyvinvoinnin edistämisessä / päiväkodin johtajan lausunto Riihimäki, Takala 18.10.2021

1. Kauanko yksikö(i)ssänne on toteutettu kehotunnekasvatusta? Kehotunnekasvatusta on ollut jo viitisen vuotta, mutta kaksi vuotta sitten lisäsimme sen päiväkotimme toimintasuunnitelmaan sekä esiopetuksen esiopetussuunnitelmaan. Aloimme toteuttaa sitä säännöllisesti viikoittain ja spontaanisti aina, kun siihen tuli mahdollisuus. Pääsimme tuolloin mukaan Väestöliiton Keho-tunne-turva-hankkeeseen. Nyt kehotunnekasvatusta on toteutettu siis kaksi vuotta säännöllisesti. Päiväkodin ja esiopetuksen henkilöstö on sanonut kehotunnekasvatushankkeen vaikuttaneen paljon myös heidän omiin asenteisiinsa. Huoltajat ovat antaneet myös hyvää palautetta.
2. Mikä on kokemuksesi mukaan kehotunnekasvatuksen vaikutus ollut

- Lapsiryhmän hyvinvointiin. Lapset kokevat, että kaikista asioista saa puhua ja keskustella. Kaikki hyväksytään omana ainutlaatuisena yksilöinään. Ryhmässä on tietoisuus siitä, että omat rajat saa asettaa ja niitä pitää myös kunnioittaa jokaisen kohdalla. Lasten tunne- ja vuorovaikutustaidot ovat lisääntyneet ja se on helpottanut ristiriitatilanteiden käsittelyä. Niihin ei enää aina tarvita aikuista.
- Yksittäisen lapsen hyvinvoinnille. Lapsella on turvallista olla, koska hän tietää omat oikeutensa, hän oppii tunnistamaan omat rajansa ja saa asettaa omat rajansa suhteessa toisiin. Hän saa suojella itseään ja kehoaan. Hän saa näyttää kaikki tunteensa. Tunteet eivät ole oikeita eikä vääriä. Lapsi tietää, että aikuinen auttaa, jos tunne on ylipääsemätön. Lapsi hyväksytään sellaisena kuin hän on ja hän tietää sen.

- Turvataito-osaamiselle ja turvallisuudelle. Turvataidoista keskustellaan ja niitä opetellaan ja lapsi oppii niitä. Turvataitojen myötä oma ja toisten arvostus kasvaa. Lapsi oppii kunnioittamaan omaa ja toisten kehoa. Tämä lisää turvallisuuden tunnetta.
- Tunne- ja vuorovaikutustaitoihin. Lapsi oppii tunnistamaan ja aikuisen avustuksella ja vähitellen myös itse. Itsesäätelytaidot lisääntyvät ja vuorovaikutustilanteissa ristiriitojen käsittelyyn tulee myös taitoja.

3. Mikä on kokemuksesi mukaan kehotunnekasvatuksen vaikutus ollut lasten hyvinvoinnille:
- tietää ja ymmärtää paremmin ikätasoisia asioita; tietää mistä on kyse tai kenen kanssa puhua, eikä ole muiden/median vaikutukselle altis
- hallitsee omaa elämäänsä kuten hygienia, turvataidot, omat ja toisten rajat, oman ja toisten kehon kunnioitus
- kokee olevansa merkityksellinen, koska saa hyväksyntää ja vastauksia aikuisilta ja lapsilta ikätasoisissa, itselleen tärkeissä aiheista ja kokee kehonsa oikeanlaiseksi
- lapsella on ajattelun, ilmaisun ja tekemisen vapaus, lapsen ikätasoiset puheet, leikit ja ihmettelyt hyväksytään, ohjataan ja suhtaudutaan asiallisesti
- lapsi voi toteuttaa itseään, ikätasoisesti ja omalla persoonallisella tavallaan. Kaikki nämä.

4. Mitä muuta haluat sanoa kokemuksistanne pienten lasten kehotunnekasvatuksesta hyvinvoinnin edistämisessä?

Kehotunnekasvatus lisää lapsen turvallisuutta ja luottamusta suhteessa itseensä ja toisiin sekä lapsi oppii tunne- ja turvataitoja. Lapsi oppii kunnioittamaan ja suojeleman omaa ja toisten kehoa. Ne lapset, jotka ovat olleet pidempään yksiköissämme suhtautuvat kehotunnekasvatukseen luonnollisesti, kiinnostuneesti ja innostuneesti. He keskustelevat mielellään kehotunnekasvatukseen liittyvistä teemoista ja asioista sekä opastavat myös toisiaan. He ovat oppineet paljon itsesäätelytaitoja sekä sanottamaan tunteitaan. He kyselevät kaikista asioista ja haluavat keskustella aikuisen kanssa ennen kiusallisiksi koetuista asioista ja aikuinen on tähän valmis. Sitten, kun yksikköön tule uusia samanikäisiä lapsia eron huomaa selvästi. On huomattavissa sellaisia asioita / teemoja, jotka naurattavat ja aiheuttavat häveliäisyyttä, mitä meillä pidempään olleilla lapsilla ei enää ole.
Kehotunnekasvatuksen myötä lapsille kehittyy hyvä kehoitsetunto, ymmärrys oman kehon arvokkuudesta ja sen itsemääräämisoikeudesta sekä luonnollinen suhtautuminen seksuaalisuuteen. Nämä ovat tärkeitä tietoja ja taitoja elämässä.

Outi Takala, Varhaiskasvatusyksikönjohtaja, Peltosaaren päiväkoti Saturnus, Peltosaaren koulun varhaiskasvatus- ja iltapäivätoimintayksikkö, Riihimäki

7. Kokemukset pienten lasten kehotunnekasvatuksesta hyvinvoinnin edistämisessä / päiväkodin varajohtajan lausunto Helsinki, Tuomainen 18.10.2021

1. Kauanko yksikö(i)ssänne on toteutettu kehotunnekasvatusta?

Kaksi vuotta, ryhmässäni kerran viikossa keho-tunnetuokio ja sitä on jalkautettu päivittäiseen toimintaan.

2. Mikä on kokemuksesi mukaan kehotunnekasvatuksen vaikutus ollut

- Lapsiryhmän hyvinvointiin
- keskustelukulttuuri on muuttunut, lapset puhuvat avoimemmin itsestään ja elämästään. He kyselevät esim. omaan kehoon ja lisääntymiseen liittyviä kysymyksiä. Tuokiolla tiedon jano on lisääntynyt.
- Yksittäisen lapsen hyvinvoinnille
- lapsi näyttää kokevan itsensä hyväksi sellaisena kuin on
- Turvataito-osaamiselle ja turvallisuudelle

- lapset hakevat avoimesti tukea ristiriitatilanteissa, eli isoja konflikteja ei ehdi syntyä
- Tunne- ja vuorovaikutustaitoihin
- vuorovaikutuksen laatu on parantunut
- lapset tunnistavat tunteensa ja osaavat nimetä ne
- kiukunpuuskat ovat sallittuja, jokaisella on oikeus näyttää kaikki tunteensa
- Mikä on kokemuksesi mukaan kehotunnekasvatuksen vaikutus ollut lasten hyvinvoinnille:
    - tietää ja ymmärtää paremmin ikätasoisia asioita; tietää mistä on kyse tai kenen kanssa puhua, eikä ole muiden/median vaikutukselle altis Kyllä
    - hallitsee omaa elämäänsä kuten hygienia, turvataidot, omat ja toisten rajat, oman ja toisten kehon kunnioitus Kyllä esim. pepun pyyhintää on harjoiteltu (lapset 4-5-vuotiaita); turvataidot ovat hallinnassa.
    - kokee olevansa merkityksellinen, koska saa hyväksyntää ja vastauksia aikuisilta ja lapsilta ikätasoisissa, itselleen tärkeissä aiheista ja kokee kehonsa oikeanlaiseksi Kyllä (olen hyvä sellaisena kun olen).
    - lapsella on ajattelun, ilmaisun ja tekemisen vapaus, lapsen ikätasoiset puheet, leikit ja ihmettelyt hyväksytään, ohjataan ja suhtaudutaan asiallisesti Kyllä
    - lapsi voi toteuttaa itseään, ikätasoisesti ja omalla persoonallisella tavallaan Kyllä

3. Mitä muuta haluat sanoa kokemuksistanne pienten lasten kehotunnekasvatuksesta hyvinvoinnin edistämisessä?

- tämä hanke on antanut lapselle turvallisuuden tunnetta, kaikista ajatuksista ja pohdinnoista voi keskustella kasvattajan kanssa. Lapsen oikeus olla oma itsensä on vahvistunut ja turvataitojen avulla hän suojelee itseään. Lapsen itsetunto saa hyvän pohjan maailman tuuliin.

Sirpa Tuomainen, varhaiskasvatuksen opettaja ja päiväkodin varajohtaja, pk Silkkiuikku, Helsinki

8. Kokemukset pienten lasten kehotunnekasvatuksesta hyvinvoinnin edistämisessä / Rovaniemi, Majava 19.10.2021

1. Kauanko yksikössänne on toteutettu kehotunnekasvatusta?

Asemapäällikkö aloitti seksuaalikasvatuksen pilottihankkeessa vuonna 2017, josta lähtien seksuaalikasvatusta on toteutettu osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Toki kehontunne-kasvatusta on toteutettu jo paljon ennen Vasuunkin liittämistä arkikeskusteluissa ja lasten kasvatustilanteissa; niin kauan kuin on lapsia, niin yhtä paljon ovat samat asiat kiinnostaneet aina lapsia tietyssä iässä....

2. Mikä on kokemuksesi mukaan kehotunnekasvatuksen vaikutus ollut

- Lapsiryhmän hyvinvointiin. = *Syntyy avoin ja hyväksyvä ilmapiiri* ryhmässä, jossa asioista puhutaan rehellisesti, oikeilla nimillä, lasten tasoisesti ja aina "tarpeen" mukaan. Ryhmässä käsiteltävien asioiden kautta lapsi oppii, että omaa sekä kaverin vartaloa kunnioitetaan eikä siihen kajota ilman lupaa. Kuitenkin muistetaan, että on olemassa "luonnollisia" tapoja koskea kaveria; esim. hippaleikit ym. Myös halaamiseen voi pyytää kaverilta lupa.
- Yksittäisen lapsen hyvinvoinnille. = Tässä myöskin *avoin ja hyväksyvä ilmapiiri;* tunne lapselle, että *häntä kunnioitetaan ja arvostetaan sekä hyväksytään omana yksilönään.* Esim. lapsen unnuttaminen tai siihen "puuttuminen" ei saa olla häntä syyllistävää tai rangaistavaa - on luonnollista, että lapsi tutkii omaa kehoaan. Lapsen kanssa voi jutella, että unnuttamiselle on oma paikkansa ja aikansa.
- Turvataito-osaamiselle ja turvallisuudelle. = Lapsi saa tunteen, että hänen kehonsa on tärkeä ja

oma; muilla ei ole lupaa sitä tutkia (paitsi lääkärit, vanhemmat jne.) tai satuttaa. *Minulla on oikeus sanoa "ei".* Satuttaminen ja väkisin koskeminen niin uimapuku- kuin muillekaan alueille ei ole sallittavaa. On erittäin tärkeää, että lapsi *kokee olevansa* päiväkotiyhteisössä turvallisessa, ystävällisessä, avoimessa ja luotettavassa ilmapiirissä - *turvassa.*

- Tunne- ja vuorovaikutustaitoihin. = Jos esim. lapsen unnuttamiseen suhtauduttaisiin jyrkästi, lapselle saattaisi muodostua tunne, että häntä ei hyväksytä, hän tekee jotain väärin ja hän nolostuu/häpeää itseään. Avoimen, rehellisen keskustelun ja suhtautumisen kautta *lapsi oppii luottamaan itseensä,* oppii oikeat termit ja nimet asioille (pimppi, pippeli…) sekä pitämään asioita luonnollisena/normaalina asiana osana perusarkea ja omaa kehitystään.

3. Mikä on kokemuksesi mukaan kehotunnekasvatuksen vaikutus ollut lasten hyvinvoinnille: Kyllä kaikki.

- tietää ja ymmärtää paremmin ikätasoisia asioita; tietää mistä on kyse tai kenen kanssa puhua, eikä ole muiden/median vaikutukselle altis
- hallitsee omaa elämäänsä kuten hygienia, turvataidot, omat ja toisten rajat, oman ja toisten kehon kunnioitus
- kokee olevansa merkityksellinen, koska saa hyväksyntää ja vastauksia aikuisilta ja lapsilta ikätasoisissa, itselleen tärkeissä aiheista ja kokee kehonsa oikeanlaiseksi
- lapsella on ajattelun, ilmaisun ja tekemisen vapaus, lapsen ikätasoiset puheet, leikit ja ihmettelyt hyväksytään, ohjataan ja suhtaudutaan asiallisesti
- lapsi voi toteuttaa itseään, ikätasoisesti ja omalla persoonallisella tavallaan.

4. Mitä muuta haluat sanoa kokemuksistanne pienten lasten kehotunnekasvatuksesta hyvinvoinnin edistämisessä?

- Olemme huomanneet, kuinka tärkeää on puhua lapsille ja perheille asioista niiden oikeilla nimillä. Esimerkkinä: olemme mm. törmänneet vasukeskusteluissa vanhempiin, jotka opettavat lapsilleen vääriä nimityksiä sukupuolielimille, kuten vaikkapa "etupylly", "takapylly" tai "läppä"... Voi kuvitella lapsen ihmetyksen niissähetkissä, kun joskus ryhmässämme "läppä lentää"...
- Vessakäynnit ovat jokaiselle lapselle oma, henkilökohtainen kokemus ja tapa: joku toinen tykkää istua rivipotalla tai käydä yhtä aikaa useamman kanssa vessassa ovet auki käytävälle, kun taas varsinkin isommat lapset haluavat jo oman vessarauhan; käydä yksin vessassa ja ovi lukossa. Ja juuri sitä vessarauhanantamista ja sen selväksi tekemistä joudutaan aika ajoin yhdessä lasten kanssa käsittelemään ja opettelemaan. Tärkeää on myös avoin keskustelu ja vuorovaikutus perheiden kanssa; esim. jos lapsi ei jostain syystä käy päiväkodissa mielellään vessassa aletaan selvittelemään, mistä se voisi johtua.
- Työssämme oppii hyvin huomaamaan, kuinka joillekin lapselle ruumiinosista, pepuista, pyllyistä, tisseistä jne. puhuminen on luontevaa ja kuinka jotkut vääntävät heti naamaansa syyllisen näköisenä, jos tuollaisia sanoja heiluu ilmassa. Tällöin on hyvä pysähtyä porukassa miettimään, mikä siinä sanassa kummastuttaa, miksi ihmeessä ei saisi sanoa vaikkapa "tissit" ja käydä läpi kehonosia hyväksyvässä ilmapiirissä. Usein tuollaisten keskustelujen jälkeen tirskahduksetkin vähenevät ja asioista puhuminen sekä uusi näkökulma avaa lapsille uusia "ulottuvuuksia" teemojen ympärille - asia ei ole enää "tabu" tai sana "ruma sana".
- Olemme keskustelleet lasten (varsinkin eskari-ikäisten) kanssa siitä, kannattaako ihan kaikkien vieraiden ihmisten kanssa jäädä juttusille tai lähteä mukaan (esim. omilla kotipihoilla, kauppareissuilla, tulevilla koulumatkoilla…) ja hyvä olisi keksiä jonkunlainen "turvakysymys", jolla tarkistaa ventovieraan tuttavuuden (esim. "Mikä on äitini/isäni/koiramme jne. nimi?"). Päiväkotimme sijaitsee keskustassa: tien toisella puolella mm. lukio, kauppakeskus, ravintoloita ja terveyskeskus, jossa huumeneulojen vaihtopiste - joten aidan takana näkee usein monenlaista kulkijaa… Ja vaikka näistä

ympärillämme olevista "riskitekijöistä" emme lapsille uhkakuvia rakennakaan, niin täytyy meidän kasvattajien "tutkat" olla silti jatkuvasti auki ...

Kehotunnekasvatuksen laatuvastaavat, varhaiskasvatuksen opettajat **Antti Koivula** ja **Marika Mustajärvi**
Esa Majava, Päiväkodinjohtaja, päiväkoti Asemapäällikkö, Rovaniemi

9. Kokemukset pienten lasten kehotunnekasvatuksesta hyvinvoinnin edistämisessä / Seksuaalisen kaltoinkohtelun asiantuntija, oikeuspsykologi Vehkaoja 20.10.2021

Kokemukset pienten lasten kehotunnekasvatuksesta hyvinvoinnin edistämisessä

Pienten lasten kehotunnekasvatuksella on kokemukseni ja havaintojeni mukaan hyvin tärkeä rooli niin hyvinvoinnin edistämisen kuin kaltoinkohtelun ennaltaehkäisyn näkökulmasta. Ammattilaiset ja myös vanhemmat kaipaavat usein tietoa lapsen seksuaalisuudesta. Kun he saavat sanoja ja työkaluja näiden teemojen käsittelyyn, tämä heijastuu suoraan myös lasten hyvinvointiin.

Kehotunnekasvatuksen yksi tärkeistä tavoitteista on positiivisen asenteen ja myönteisen kehonkuvan vahvistaminen. Sen myötä ihminen oppii arvostamaan omaa kehoaan ja kokemaan itsensä tärkeäksi yksilöksi, jolla on oikeus ja jonka kannattaa suojata itseään myös kaikenlaiselta kaltoinkohtelulta.

Kun aiemmin vaietut aiheet sanoitetaan ja aikuiset saavat työkalut puhua, aikuisten ja lasten välinen vuorovaikutus lisääntyy ja syvenee. Myönteisen vuorovaikutuksen lisääntyessä ja helpottuessa lapset saavat aiempaa todennäköisemmin aikuisilta tiedon ja taitojen lisäksi myönteistä asennekasvatusta. Siten heistä kasvaa seksuaalisuudesta luonnollisena ja positiivisena asiana nauttivia, kehoitsetuntoisia ja omat oikeutensa tuntevia nuoria ja aikuisia.

Olen viime vuosina saanut olla mukana lasten kehotunnekasvatukseen liittyvissä hankkeissa ja siten saanut olla mukana pohtimassa sisältöjä ja kouluttamassa lasten parissa työskenteleviä ammattilaisia niin varhaiskasvatuksessa kuin koulupuolellakin. Hanketyön kautta olen ilokseni havainnut näiden asioiden siirtymisen lasten kanssa tehtävään päivittäiseen työhön muun muassa varhaiskasvatusyksiköissä. Samalla olen nähnyt konkreettisen hyödyn siitä, kun sekä ammattilaiset että lapset itse ovat saaneet sanoja ja rohkeutta ottaa puheeksi myös seksuaalisuuteen liittyviä asioita. Palaute ammattilaisilta on ollut positiivista ja aiheeseen liittyvän koulutuksen tärkeys on tuotu selkeästi esiin.

Olen aikanaan yhteistyössä Väestöliiton kanssa laatinut opinnäytetyönäni Uteliaana seksuaalisuudesta – oppaan lasten parissa työskentelevien ammattilaisten käyttöön. Oppaassa annetaan tietoa siitä, milloin lapsen seksuaalinen käyttäytyminen on tavallista ja milloin sellaista, että siihen on hyvä puuttua sekä tarkastella syitä käytöksen taustalla. Halusin tehdä opinnäytetyön juuri kehotunnekasvatukseen liittyvästä aiheesta, koska koen aiheen hyvin tärkeäksi ja tarve kyseisenlaisella oppaalle oli tuotu esiin myös käytännön kentältä. Materiaalista saatu palaute on ollut positiivista ja opas on koettu hyödylliseksi. Se on maksutta verkossa ja sitä on myös painettu ja jaettu Väestöliitossa tuhansia kappaleita ja käännetty myös ruotsiksi. Asiatiedon tarve on ilmeisen suurta.

Olen toiminut yli kymmenen vuoden ajan psykologina HUSin lasten ja nuorten oikeuspsykologian yksikössä, jossa annetaan poliisille ja syyttäjälle virka-apua selvitettäessä lapsiin kohdistuvia rikosepäilyjä. Tämän työn kautta olen nähnyt käytännössä kehotunnekasvatuksen tärkeyden lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisyssä.

Lasten saadessa ikätasoista tietoa seksuaalisuuden aiheista, kuten kehosta ja tunteista, omista oikeuksista, sopivasta ja epäsopivasta kosketuksesta sekä sanoja puhua näistä, he todennäköisemmin sekä tunnistavat että kertovat luotettavalle aikuiselle tilanteista, joissa heidän rajojaan yritetään rikkoa. Turvataitojen myötä lapset oppivat kieltäytymään ja poistumaan paikalta hämmentävistä tilanteista, jolloin tilanteet eivät pääse niin helposti etenemään mahdollisesta groomingista seksuaaliväkivaltaan.

Työssäni olen nähnyt tilanteita, jossa lapsi kertoo vuosien takaisesta seksuaaliväkivallasta, jonka hän itse on ymmärtänyt vasta siinä vaiheessa, kun seksuaalisuutta on käsitelty koulussa. Kouluissa toteutuva seksuaalikasvatus kuitenkin toteutuu sen verran myöhään, että lapset tarvitsevat ikätasoista tietoa ja turvataitoja jo paljon aikaisemmin, läpi elämänsä. Lapsiin kohdistuva seksuaalinen häirintä on yleistynyt viime vuosina erityisesti verkkoympäristöissä ja koska yhä nuoremmat lapset saattavat käyttää älylaitteita ilman valvontaa, tai altistuvat näille isompien lasten kautta, tulee jo pienten lasten saada tietoa ja turvataitoja myös digiliikenteessä toimimiseen turvallisesti.

Tällä hetkellä toimin THL:n koordinoimassa, kansallisessa Barnahus-hankkeessa. Siinä pyritään muun muassa kehittämään ja tehostamaan lapsiin kohdistuvien väkivaltaepäilyjen selvitysprosesseja sekä väkivaltaa kokeneiden lasten tukea ja hoitoa. Hankkeesta käsin nähdään ja tunnistetaan selvästi myös ennaltaehkäisyyn panostamisen tärkeys ja hanke tekee yhteistyötä monien ennaltaehkäiseviä toimia toteuttavien toimijoiden kanssa.

Parhaan mahdollisen lopputuloksen saavuttamiseen tarvitaan useita, toisiaan täydentäviä ennaltaehkäisyn muotoja ja lasten kehotunnekasvatus on yksi hyvin keskeinen toimi, johon tulee satsata. Toisena esimerkkinä ennaltaehkäisystä on avun tarjoaminen henkilöille, joiden seksuaalinen kiinnostus kohdistuu lapsiin.

Kaiken kaikkiaan kokemus puoltaa pienten lasten kehotunnekasvatuksen tärkeyttä lasten ja perheiden hyvinvoinnille. Ammattilaisten ymmärrys ja valmius tukea lapsen seksuaalista kehitystä, vastata lasten seksuaaliseen käytökseen ja kysymyksiin sekä antaa lapselle tärkeitä ikätasoisia tietoja, sanoja, taitoja ja positiivista asennetta lisäävät lasten hyvinvointia ja ymmärrystä heistä itsestään ja toimivat samalla seksuaalisen väkivallan ennaltaehkäisynä.

Helsinki, 20.10.2021

Sini Vehkaoja, Psykologi, hoitokoordinaattori, **Barnahus-hanke**
Oikeuspsykologi, **HUS, Lasten ja nuorten oikeuspsykologian yksikkö,** sini.vehkaoja@hus.fi

Barnahus

HUS
Kohtaaminen
Edelläkävijyys
Yhdenvertaisuus

10. Lähteet

Hämäläinen & Michaelson (Ed.) 2014: Well-Being and Beyond: Broadening the Public and Policy Discourse, Edward Elgar, Cheltenham, UK, Northampron, MA, USA.

OKM Toimenpideohjelma kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemiseksi varhaiskasvatuksessa, kouluissa ja oppilaitoksissa Hankenumero OKM013:00/2021

WHO:n seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa (2010). Suuntaviivat ja sisällöt poliittisille päättäjille, opetus- ja terveydenhoitoalan viranomaisille ja asiantuntijoille ikätasoisen seksuaalikasvatuksen sisällöistä.

WHO (2006). Defining sexual health. Report of a technical consultation on sexual health, 28–31 January 2002. Geneva (http://www.who.int/reproductivehealth/topics/gender_rights/defining_sexual_health.pdf). TP-ohjelma väkivallan ennaltaehkäisyyn OKM 2021 https://minedu.fi/hanke?tunnus=OKM013:00/2021 Korpilahti, U., Kettunen, H., Nuotio, E., Jokela, S., Nummi, VM., Lillsunde, P. (toim.), 2019, Väkivallaton lapsuus: toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020−2025, Luku R Cacciatore, K Porras, M Kalland: 'Turvallinen kehotunne- ja seksuaalikasvatus'.

WHO ja BZgA: "Training matters: A framework for core competencies of sexuality educators" maaesimerkkinä s.42-3. 'Finland: sexuality education for children – participatory training for professionals dealing with 0-6-year –olds in daycare and health services.'

Öhrmark Lotta: Mitä 3–6-vuotiaat lapset tietävät seksuaalisuudesta? Pro gradu 2021 Helsingin yliopisto, Lääketieteellinen tiedekunta https://helda.helsinki.fi/handle/10138/333546

Cacciatore, R., Korteniemi-Poikela, E. & Kaltiala, R. (20), 'The Steps of Sexuality—A Developmental, Emotion-Focused, Child-Centered Model of Sexual Development and Sexuality Education from Birth to Adulthood', International Journal of Sexual Health, vol. 31, no. 3. https://doi.org/10.1080/19317611.2019.1645783

Cacciatore, R., Ingman-Friberg, S.M.L, Lainiala, L.P. & Apter, D.L. (2020), Verbal and Behavioral 'Expressions of Child Sexuality Among 1–6-Year-Olds as Observed by Daycare Professionals in Finland', Archives of Sexual Behavior, vol. . https://doi.org/10.1007/s10508-020-01694-y

Cacciatore, R., Ingman-Friberg, S., Apter, D., Sajaniemi, N. & Kaltiala, R. (2020), 'An Alternative Term to Make Comprehensive Sexuality Education More Acceptable in Childhood', South African Journal of Childhood Education. The specific terms for childhood sexuality and CSE help to promote sexual education, sexual health, sexual rights, sexual well-being and sexual safety of young children. https://doi.org/10.4102/sajce.v10i1.857

Euroopan lapsiasiainvaltuutettujen resoluutio 2017. ENOC Position statement: Comprehensive relationship and sexuality education: The right of children to be informed. http://enoc.eu/?p=1795.

Lanzaroten sopimus (2011), Euroopan neuvoston yleissopimus, jonka Suomi on allekirjoittanut lapsiin kohdistuvan seksuaalisen riiston vastaisesta työstä.

YK:n Lasten oikeuksien sopimus (1989) Lasten oikeus tietoon, turvaan ja koulutukseen.

TULOSSA:

Varhaiskasvatuksen opettajiksi opiskelevat sosionomiopiskelijat Anni Skriko, Lea Ralli, Jaana Porkka, LAB Ammattikorkeakoulusta tekevät opinnäytetyönsä aiheena lasten osallistaminen kehotunnekasvatus-hankkeessamme.

Kontio Julia Pro gradu 2022 Helsingin yliopisto, Lääketieteellinen tiedekunta, lasten tietotason seuranta kehotunnekasvatushankkeessa.

11. Kehotunnekasvatus tutuksi

Kehotunnekasvatuksen peruskurssi ja työkalut ammattilaisille
Miksi kehotunnekasvatusta jo pienille https://youtu.be/Per0NUXAAqg
Lapsen seksuaalioikeudet https://youtu.be/P7AAJqiB-JQ

Positiivinen kasvatus häpeäkasvatuksen sijaan https://youtu.be/kuSY_EFSo1Y
Pisarapuuttuminen – Puutu häirinnän pisaroihin https://youtu.be/yrIBNqw-NCY
Kehotunnekasvatus voi hämmentää aikuista https://youtu.be/UEnXVe_fUdw
10 askelta kehotunnekasvattajaksi https://www.youtube.com/watch?v=AYNDDID2hkc